

Zadellibellen in Rotterdam

▲ Zadellibell (*Anax ephippiger*) mannetje, Hoek van Holland, 15 juni 2019. (Garry Bakker)

Garry Bakker [ecoloog, Bureau Stadsnatuur; bakker@bureaustadsnatuur.nl]

Libellenkenners Paul Schrijvershof en Guus Hak zagen op 1 oktober 2013 een zadellibell (*Anax ephippiger*) op de buitencontour van Maasvlakte 2. Op dat moment was deze soort nog maar enkele malen in Nederland waargenomen. Het is familie van de veelvoorkomende grote keizerlibell (*Anax imperator*) en de zeldzamere maar in aantal toenemende zuidelijke keizerlibell (*Anax parthenope*). Voor de herkenning wordt verwezen naar Dijkstra & Lewington (2006) en bijgaande foto's. Hoewel er geen foto kon worden gemaakt, konden zij de bijzondere libell dermate goed bekijken en beschrijven dat de waarneming werd geaccepteerd door de Commissie Waarnemingen Nederlandse Odonata. De waarneming werd daardoor officieel vastgelegd.

Invasie

Tot en met 2017 bleef de zadellibell in Nederland een zeer zeldzame dwaalgast die soms jaren niet gezien werd en meestal maar op een enkele locatie (Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie 2002 en www.waarneming.nl). Hierin kwam in 2018 drastisch verandering: plots werden zadellibellen in 23 Nederlandse uurhokken (5x5 km)

waargenomen, waarvan ruim de helft was gesitueerd op de Waddeneilanden en de rest zich hoofdzakelijk elders in de kuststreek bevond (www.waarneming.nl). Het ging om tientallen exemplaren, iets wat nog niet eerder was voorgekomen in Nederland. Wat deze invasie ook interessant maakte was dat de dieren op diverse plaatsen tot voortplanting overgingen. De vraag was dan ook of er een vervolg zou komen.

Zadellibellen zijn zwervers waarvan de kernverspreiding buiten Europa ligt. De concentratie van de waarnemingen op de Waddeneilanden en elders langs de kust houdt waarschijnlijk verband met het door lokale weersinvloeden beïnvloede trekgedrag, waarbij een groot aantal exemplaren de kustlijn heeft gevolgd. De zadellibell is in grote delen van Afrika en Azië een normale verschijning, maar het voorkomen in Europa is onregelmatig en kent invasie-achtige fluctuaties, waarbij langduriger aanwezigheid van populaties zich doorgaans heeft beperkt tot gebieden rond de Middellandse Zee. Het is de enige libellensoort die in de twintigste eeuw op IJsland is waargenomen, wat de migratiecapaciteit van deze soort onderstreept.

De grote hoos

De situatie in 2018 leek uniek en eenmalig, maar al snel bleek dat in 2019 de zadellibell-bakens nog verder verzet konden worden: in heel 2019 werd de soort in 170 uurhokken (5x5 km) waargenomen (www.waarneming.nl). Het voorkomen beperkte zich niet alleen meer tot hoofdzakelijk de kuststreek. Er werden waarnemingen gedaan in grote delen van Nederland; alleen in het noordoosten van het land bleef de soort erg schaars. De zadellibell kon in de zomer van 2019 overal opduiken en er werden soms tientallen exemplaren in een gebied gezien (zoals in de Biesbosch en de Millingerwaard).

Opmerkelijk is dat de grote hoos vanaf medio juni verscheen, er toen direct een piek volgde in het aantal waarnemingen en het feest in juli alweer grotendeels voorbij was. Wat dat betreft is het relevant om te weten dat zadellibellen vanuit zuidelijk gelegen herkomstgebieden het hele jaar door in Nederland en Noord-Europa kunnen opduiken. Het lijkt dus een 'golf' te zijn geweest die Nederland overspoelde en daarna snel weer opdroogde. Ook nu was op veel plaatsen sprake van voortplanting; op tal van locaties werden paringen en

▲ Zadelibbel (*Anax ephippiger*) mannetje en vrouwtje in copula, Hoek van Holland, 15 juni 2019. (Garry Bakker)

ei-afzet waargenomen. Tot het moment van schrijven (begin juli) heeft 2020 echter nog geen waarnemingen van zadellibellen in Nederland opgeleverd.

Terug naar Rotterdam

Na de waarneming van Schrijvershof en Hak in 2013 bleef het vijf jaar stil wat zadellibellen in het Rotterdamse betreft. De spectaculaire ontwikkelingen elders in Nederland volgend, toog Paul Schrijvershof op 10 oktober 2018 naar Hoek van Holland en vond en fotografeerde daar Rotterdams tweede zadellibel. Daar bleef het bij dat jaar.

Op 14 juni 2019 zagen zowel Johan van 't Bosch als Jaap Engberts een mannetje zadellibel in - niet geheel toevallig - de duinen van Hoek van Holland. Johan slaagde erin om foto's te maken. Omdat de waarnemingen bij twee verschillende plasjes werden gedaan, rees snel het vermoeden dat er meer exemplaren aanwezig moesten zijn. Dat bleek in de dagen hierna het geval. Bij een snel opdrogende poel werden

door enkele tientallen geïnteresseerden tot wel zes exemplaren tegelijkertijd gemeld. Daarbij werden vaak paringen en ei-afzet waargenomen. Op 18 juni was de poel vrijwel opgedroogd en werd nog een enkel exemplaar gezien. Tot 25 juni werden nog enkele exemplaren bij de nabije duinplas gezien.

Ondertussen werden elders in de gemeente Rotterdam ook enkele waarnemingen gedaan: op 17 juni 2019 zag les Goedbloed er één langs de Schiedamseweg in Oud-Mathenesse ('Tijdens het hardlopen ineens een zadellibel!') en op 20 juni zag Merijn Loeve er één op het Veilingterrein in Crooswijk.

Toekomst?

De strategie van de zadellibel is zich voort te planten in tijdelijke, visvrije wateren met een spaarzame vegetatie en een hoog prooiaanbod (muggenlarven) in verder droge gebieden. Het is dus geen toeval dat er zoveel waarnemingen zijn gedaan bij duinplassen en recent aangelegde waterpartijen in nog jonge na-

tuurgebieden. De eieren kunnen enkele jaren van droogte in een ruststadium overleven, maar komen gewoonlijk na tien dagen uit. De larven ontwikkelen zich binnen 60 tot 100 dagen. Omdat eieren en larven niet goed tegen kou bestand zijn, lijkt een permanente vestiging voorlopig niet aan de orde. Als gevolg van een opwarmend klimaat zal de status van de zadellibel in Nederland misschien wel kunnen veranderen van dwaalgast naar onregelmatige zomergast die we vaker gaan zien. ◀

Bronnen

- Dijkstra, K.B. & Lewington, R. 2006 - Field Guide to the Dragonflies of Britain and Europe - British Wildlife Publishing, Gillingham
- Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie 2002 - De Nederlandse libellen (Odonata) - Nederlandse fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden